

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 8

בס"ד, כ"ז במרחשוון תשס"ט.

קידושי שטר – מי כותב את השטר ויחסו לגט ולשטרי קניין

א. פתיחה

כהמשך ללימוד הסוגיה ה. הדנה במקור לקידושי שטר, נלמד היום את הסוגיה ט. הממשיכה לברר את מהות קידושי שטר ויחסו לגט ולשטרי קניין. לקראת השיעור ביום ה' אני מציע לעסוק בהיקף היישוב של ההיקש "ויצאה והיתה".

ב. מקורות יסוד

1. תוספתא קידושין פ"א ה"א, "ובשטר צריך לומר... הרי זו מקודשת".
2. בבלי קידושין ט., ת"ר בשטר כיצד... הן הן הדברים הנקנים באמירה".
3. ראשונים מומלצים על הסוגיה:
(א) ט. תד"ה הלכתא נינהו
(ב) חידושי הרשב"א ד"ה מתקיף לה רבינא
4. ירושלמי קידושין פ"א ה"ב, "סדר מכירה... לא עשה כלום" (מצורף נוסח הסוגיה ממהדורת כ"ץ).
5. רמב"ם הלכות אישות פ"ג הל' ג-ד.

ג. שאלות לעיון

1. הערות על מבנה הסוגיה:
(א) יחס הברייתא הפותחת את הסוגיה לברייתת התוספתא (להרחבה – ראו את נוסח כ"י מינכן).
(ב) שימו לב לזיקה בין לשון הברייתא ובין מימרת רבא בשם רב נחמן. מה נושא הברייתא ומה נושא המימרה של רב נחמן ומה הוא מוסיף על הברייתא?
(ג) מפו את סדר הדורות של האמוראים בסוגיה, ועמדו על היחס בין חלקי הסוגיה. (הערת נוסח בכתבי היד במקום "ר' זירא בר ממל" מופיע "ר' אבא בר ממל").
2. החלקים השונים בסוגיה עוסקים בשאלות שונות. האם יש להם מצע משותף, כלומר, שאלה יסודית המצויה בסוגיה, ואשר נדונה בצורות שונות בחלקי הסוגיה השונים?
3. להרחבה - לניתוח סוגיית הירושלמי, עיינו במחקר של מנחם כ"ץ על ירושלמי קידושין, חלק א', עמ' 88-80 (עותק של העבודה מצוי ברשת בתיקייה של ירושלמי קידושין).

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 8

בס"ד, כ"ז במרחשוון תשס"ט.

תוספתא מסכת קידושין (ליברמן) פרק א

הלכה א

האשה נקנית בשלשה דרכים וקונה את עצמה בשני דרכים נקנית בכסף בשטר וביאה בכסף כיצד נתן לה כסף [או שוה כסף] אמ' לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאיתא הרי זו מקודשת אבל נתנה היא לו כסף או שוה כסף ואמרה לו הריני מאורסת לך הריני מקודשת לך הריני לך לאינתו אין מקודשת

הלכה ב

ובשטר צריך לומר שטר שיש בו שוה פרוט' אלא אפי' כתב על חרש ונתן לה על נייר פסול ונתן לה הרי זו מקודשת

הלכה ג

ובביאה כל ביאה שהיא לשם קדושין מקודשת שאינה לשום קדושין אין מקודשת

חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף ט עמוד א

מתקיף לה רבינא והא לא דמי האי שטרא לשטרא דזביני התם מוכר כותב והכא בעל כותב. הק' הרמב"ן נר"ו אלא היכי ליעביד אי כתב ליה אב בתי מקודשת לך לא אפשר דהא כתיב כי יקח ולא שתקיה את עצמה, וניחא ל' דכי כתיב כי יקח בכסף הוא דכתיב והתם ודאי בעינן שיקח הוא והיינו דלא אקשינן הכי לעיל גבי כסף והא לא דמי האי כספא לכספא דזביני דהתם מוכר אומר שדי מכורה לך בכסף זה והכא בעל אומר הרי את מקודשת לי אבל גבי שטר הוא דאקשינן לומר דכיון דשטרי דזביני מוכר כותב בשטר ארוסין נמי נימא הכי, ופרקינן הכא מענינא דקרא דכיון דבכסף תלה רחמנא בלוקח מקשינן כולוהו הויות להדדי, והתם במוכר תלה רחמנא ובין בכסף בין בשטר בעינן שיאמר מוכר שדי מכורה לך, ואקשינן בזביני נמי הא כתיב שדות בכסף יקנו דאלמא בכסף בלוקח תלה רחמנא ואקיש כולוהו קניות להדדי, וא"ת ואמאי לא אקשי' ליה והא לא דמי האי שטרא לשטרא דגט דהתם מקנה כותב והכא קונה כותב, י"ל משום דאיכא למימר דדומיא דגיטין הוא דהכא והתם בעל כותב והיא מקבלת, וה"נ משמע לקמן גמ' עבד עבדי נקנה בשטר דאמרינן התם בשטר מני"ל אמר עולא דאמר קרא אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת מה אחרת מקניא בשטר אף אמה העבר'י מקניא בשטר, ואקשינן הא ניחא למ"ד שטר אמה העבר'י אדון כותבו אלא למ"ד אב כותבו מאי איכא למימר דאלמא כל היכא דלא דמי שטרי להדדי דחינן הקישא, ואיכא למידק והא שטר אירוסין מגרושין ילפינן ואע"ג דלא דמו דהתם מקנה כותבו והכא קונה כותבו אלא ודאי משמע דשטר אירוסין וגירושין כהדדי ניהו דבתרווייהו בעל כותב והיא מקבלת כדאמרן, ולדידי קשיא לי דאנן שטר קדושין משטר גרושין ילפי' מויצאה והיתה ולא משטר מכר ומאי קא מקשינן והא לא דמי לשטר זביני ושקלינן וטרינן מכי יקח קרי ביה כי יקח ואנן קדושי כסף בלחוד הוא דילפינן מכי יקח, ויש לי לומר דודאי קדושי שטר מגרושין ילפינן מיהו עיקר קדושין מדין קניה הוא ובכולוהו קיחה שייכא בהו ובכולוהו נתנין נקנית וכיון שכן אף קנית שטר קדושין הו"ל למילף מקניית שטר זביני דעלמא מה התם מקנה כותב אף הכא הו"ל למימר שיכתוב המקנה, כנ"ל.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 8

בס"ד, כ"ז במרחשוון תשס"ט.

ירושלמי קידושין פ"א ה"ב מהדורת מנחם כ"ץ

הלכה ב', סוגיא 4, נט ע"א
שטר אמה עבריה ושטר קידושין

א. נוסח

- 28 סדר מכירה כך הוא: אני פל' מכרתי בתי לפל'.
29 סדר קידושין כך הוא: אני פל' קידשתי {בתי לפל'} <בתו שלפל'>¹.
30 ר' חגיגי בעא קומי ר' יוסי: החליף ואמ':
31 אני פל' לקחתי בתו שלפל' {אני פל' קידשתי {בתו שלפל'} <בתי לפל'>².
32 אמ' ליה: ומה בכך.
33 אבל אם החליף לשון מכירה בלשון קידושין, או לשון קידושין בלשון מכירה - לא עשה כלום.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 8

בס"ד, כ"ז במרחשוון תשס"ט.

סדר דורות האמוראים בסוגיה

חטיבה ראשונה - מתקיף

ר' אבא בר ממל – 3 אי"י

יש כמה רבי אבא – מה שבא בחשבון הם : אי"י 2 או 3

ר' זירא בר ממל – 4 בבל

רבא – 4 בבל

חטיבה שנייה – מימרת רב נחמן

רב נחמן – 3 בבל

חטיבה שלישית – בני ר"ש בן לקיש

ריש לקיש – 2 אי"י

חטיבה רביעית – לשמה ושלא מדעתה

רבא – 4 בבל

רבינא – 5 בבל

רב פפא – 5 בבל

רב שרביא – 5 בבל

הערות:

1. הלבני מעיר מדוע הנוסח הוא אבא לבת. ייתכן והשאלה מצויה בסוגיה עצמה במימרת רב נחמן אשר עיקר דבריו הוא ציטוט הברייתא והתוספת של בת, ובכך הוא מכניס את הבת לברייתא. ייתכן והסיבה היא משום ששטר שימש לקידושי אב והוא מתאים דווקא למסגרת זו.
2. הדרישה שהמוכר יכתוב וששטר קידושין יידמה לו אינה רק דרישה טכנית אלא מהותית ונוגעת לאופן בו שטר פועל – שטר הוא התפסת ראייה בידי הקונה היוצרת חלות מכוח תפיסה זו, ולכן אין משמעות להתפסת שטר בידי האשה. לעומת זאת תוספות רא"ש מפרש אחרת – משום שהאב הוא מקנה. ברא"ש מוסבר שהאלה נשאלת במסגרת שטר שם מתואר האבא כמקבל השטר. ייתכן והשאלה לא היתה נשאלת לו היה מדובר בשטר לאשה.
3. שימוש הברייתא באבא דומה לג: שם הסוגיה הכניסה את האבא.
4. התשובה ששטר קידושין פועל כמשיר אישותי והמפתח לאישות בידי הבעל שהוא הלוקח. גם בקידושי כסף הבעל הוא הנותן. בעתם בעיית הגמרא היא שכסף פועל הפוך משטר.
5. גט – תוספות רצו להקשות מגט שם המקנה כותב, ואילו הרמב"ן סבר הפוך – מכשיר אישות הוא בידי הבעל.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 8

בס"ד, כ"ז במרחשוון תשס"ט.

6. מה פשר ההלכתא – האם נוסח השטר? האם כל המקור של שטר קידושין הוא הלכה? אם כן, מה עם ויצאה והיתה? תוספות – ההלכתא הוא רק על שטר קניין, יש להזכיר את שיטת הרמב"ם ששטרות דרבנן. הסבר שני שבתוספות – לא הלמ"מ אלא הלכות מדינה.
7. תד"ה אף על פי – חשיבות ההדגשה שהשטר אינו שווה פרוטה הוא כדי להפריד בין כסף לשטר, אך הפרדה זו נצרכת משום שבשניהם הבעל הוא הנותן, משא"כ בעולם המכר שם המוכר נותן וממילא אין צורך להפריד.
8. רמב"ן קושר בין החטיבות השונות בסוגיה – מ"ד לשמה ושלא מדעתה לומד שטר קידושין מגט. כמו כן מציין שלשלב הראשון עדיין לא מחוור הבירור של המשך הסוגיה.